

Oude Kerk, zondag 2 mei 2021
ds. Johan Meijer

gelezen: Johannes 15: 1-8

titel: Zing! Eerder teer dan verheven.

Anneke Kaai – Psalm 139

overdenking

gemeente van onze Opgestane Heer Jezus Christus, lieve mensen van God,

Deze zondag met de naam *Cantate*, Zing, geeft enorm veel mogelijkheden in de keuze van liederen. In alle zorgvuldigheid zijn de liederen voor vandaag gekozen, en de sfeer daarvan is eerder teer en intiem dan hoogverheven, en dat past heel goed bij deze tere dagen, bij een intense week die de afgelopen week was en bij deze vroege meidagen, zo vlak voor het gedenken van de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog, overmorgen.

Eerder teer dan verheven, want dat had ook gekund. Deze zondag *Cantate* kun je ook vullen met hoogverheven liederen over zingen. Maar dat hebben we niet gedaan.

Psalm 98, de psalm die hoort bij deze zondag is hoog verheven, zing een nieuw lied voor God de Here, want Hij bracht wonderen tot stand, wij zien hem heerlijk triomferen met opgeheven rechterhand... en dan zijn er de rivieren die in de handen klappen en de bergen die het uitjubelen... Vandaag houden wij het iets bescheidener, vandaag mag een tere, intieme sfeer hebben.

Een van de liederen die heel sterk hoort bij deze zondag, die er ook speciaal voor geschreven is, als zondagslied is het prachtige Paaslied 'Zing voor de Heer een nieuw gezang, Hij laaft U heel uw leven lang met water uit de harde steen, het is vol wonderen om u heen', een lied van Willem Barnard. Hij was de enige niet die het thema van het nieuwe lied uit Psalm 98 verwerkte.

Op de lagere school waar ik op zat hebben we enorm veel liederen geleerd. Mijn liefde voor het kerklied is onder andere daar ontstaan, op school met al die psalmen en gezangen, en ik dronk ze in, evenals thuis als mijn moeder naar de *Muzikale Fruitmand* luisterde of *De Wereld Zingt Gods Lof*, en evenals in de Kerk waarin in een van de weinige kinderen was die het heerlijk vond om daar te zijn.

Wij leerden op school ook allerlei liederen uit *Valerius Gedenckklank*, zoals *Komt nu met zang van zoete tonen en u met snarenspeel verblijdt*, ook een variant van psalm 98. Op die melodie van Valerius schreef later Jan Wit het mooie lied: *Zingt een nieuw lied voor God de Here en weest van harte zeer verblijdt*, een lied voor de opening van een nieuw kerkgebouw, wat in die jaren zestig van de vorige eeuw nogal eens voorkwam. In die zelfde tijd, toen Huub Oosterhuis ook met het dichten van liederen begonnen, schreef hij ook weer op diezelfde Valeriusmelodie *Zomaar een dak boven wat hoofden*, met de muren van huid en de ramen als ogen. Een teer lied is dat, erg mooi van taal en symboliek.

Maar Valeriusliederen zijn als je het goed beschouwd niet zo teer en intiem, eerder hoogverheven. En ze zijn nogal nationalistisch van aard. Want God de Here wordt geloofd en geprezen om overwinning van de vijand. En die vijand was in de tijd van Valerius, het was namelijk ten tijde van de 80-jarige oorlog: de Spaanse onderdrukker, en de Spaanse onderdrukker was Rooms Katholiek en Valerius wat protestants. Het was de tijd van God, Nederland en Oranje. Willem van Oranje werd gezien als de grote strijder voor de vrijheid van geloof, het protestantse geloof. Dus:

komt nu met zang van zoete tonen was vooral om God de Heer te bedanken voor de overwinning op de Roomse Spanjaarden. En wij zongen het uit volle borst, en vooral dan ook wel om de krachtige melodieën, zoals ook die van het Wilhelmus, ook van Valerius. Vandaag zingen we dat niet uit volle borst, we kunnen het in ons hart wel stil meezingen, maar het is ook wel passend om het met een zekere ingetogenheid te zingen. Wilhelmus van Nassau heeft overigens de Koning van Spanje wel trouw gediend, maar was uiteindelijk ook zijn vijand.

Uit volle borst gezongen die liederen van Valerius, maar ik had toen echt niet door dat het nogal polariserende liederen zijn. Wij, Nederlanders, wonen in het Land van God, Nederland en Oranje, loven en prijzen de Heer om het verslaan van de vijand. De vijand uit de 80jarige oorlog, en in de 20e eeuw werden deze liederen weer enorm geliefd ten tijde en na de Tweede Wereldoorlog. Toen had God de Here ons immers bevrijd van de Duitsers.

Het was op de zondag na 5 mei 1945 dat de zeer begaafde en hooggeleerde dominee Kornelis Heiko Miskotte in de Nieuwe Kerk in Amsterdam preekte over de tekst dat God de vijand had verslagen. En toen, in die preek heeft hij uitgelegd dat we niet bevrijd waren van dé Duitsers, maar van een ideologie die alle menselijke waarde ondermijnd, of zoals het monument op de Dam het met woorden van Adriaan Roland Holst noemt: het schrikbewind van een onderwereld. Maar Miskotte wijst er duidelijk op dat je niet kunt zeggen dat alle Duitsers slecht waren evenals je ook beslist niet kunt beweren dat alle Nederlanders zo goed waren en dat héél Nederland in het verzet zat, want dat was niet zo, werd en wordt nog steeds meer duidelijk.

Als je God verbindt met de overwinning van een oorlog, met het verslaan van de vijand, begeef je je op glad ijs. En dat maakt ook veel overwinningsliederen in de Bijbel, te beginnen met die eerste twee, die van Mozes en Mirjam, ook lastig. Waren alle Egyptenaren slechte mensen? Je zou het bijna denken, want ze kwamen allemaal om in die zee, waar Gods eigen volk eerst droogvoets door heen getrokken was.

Bij ons thuis werd dagelijks driemaal uit de Schrift gelezen, en al die heftige verhalen kwamen voor bij en ik dacht wel eens als je alle slachtoffers van vijandelijke volken bij elkaar op zou tellen, dan zijn dat er heel veel. Het wordt ook wel heel radicaal beschreven allemaal, al die vijandelijke volken, de Amoriëten, de Jebusieten, de Ferziten... Maar dus ook de Egyptenaren en later de Babyloniërs. Overwinningsliederen werken polariserend, voeden het wij en zij-denken. Het wij goed, zij slecht.

Het was in de tijd van mijn doctoraalscriptie over Psalm 23, dat precies in die tijd, de dag na die afschuwelijke aanslagen op de Twin Towers, president Bush verscheen, daar waar nu Ground Zero is, en hij citeerde Psalm 23. Nu kun je die Psalm heel goed citeren vanwege de troost die er vanuit gaat, maar Bush citeerde een ander vers: namelijk over de vijand die mij benauwd. En het was natuurlijk duidelijk wie die vijand was. De Islam. Ook weer zo'n voorbeeld van polariserend spreken, en dat heeft zijn effect gehad. Wij goed, zij slecht.

Nou ja, daar is de wereld toch vol van... en het lijkt weer steeds erger te worden. Wij blanken goed, zij anders gekleuren slecht. Of joden slecht. Of homo's slecht. En

onderschat het niet, lieve mensen, er is ook een heel seksistische trend gaande waarin het verschil man-vrouw weer sterker wordt aangezet. Wij leven in een gevaarlijke wereld, waarin we enorm onder invloed kunnen zijn van ideologieën die ons vaak onbewust voeden. Wat wist ik als latere schoolkind nu van de achtergrond van Valeriusliederen. En nee, ik wil ze niet in een kwaad daglicht zetten, maar wel als voorbeeld hoe je beïnvloed kunt worden, vaak onbewust.

Dus dat wij vandaag geen hoogverheven liederen zingen op de zondag Cantate is passend. Wel tere liederen, die hopelijk onze zachte kant raken, onze gevoelige snaren raken, en ons tot bezinning brengen. Tot de bezinning dat wij-zij denken heel gevaarlijk is, dat wij-goed-zij-slecht gevaarlijk is.

Maar mogen wij God dan niet dankbaar zijn voor de bevrijding? Zeer zeker wel! Zeer zeker wel als het er om gaat dat gevaarlijk denken, dat gevaarlijke ideologieën, dat onderdrukking en het knechten van het geweten, dat racisme en elke vorm van discriminatie overwonnen wordt door vreedzaam denken. En dat wij, bevrijd uit het schrikbewind van een onderwereld, zo dankbaar mogen zijn dat de vrijheid kwam.

Maar hoe kunnen we God dan het meest dankbaar zijn? Door volgeling van Jezus te zijn, volgeling van Hem die ook wel wordt genoemd de Prins van Vrede. Hij die over zichzelf zei dat Hij de ware wijnstok is.

En ja, ook die tekst heeft geleid tot polarisatie. Wij zijn de ranken, wij zijn de goeden die als ranken aan zijn Wijnstok zitten. Wij wel en zij niet. Wij zitten goed en zij moeten gesnoeid worden. Zo is deze tekst ook uitgelegd en heeft misschien wel onbewust het wij-zij denken gevoed. Hoe kwalijk is dat, omdat Jezus dit zo echt niet heeft bedoeld.

Wat Hij naar mijn overtuiging wel heeft bedoeld is dat het leven dat vruchtdraagt een leven is waarin vrede is en respect voor de waarden van God. Vrede hoort bij God, geen oorlog. Respect voor je medemens, wie dat ook is, welke kleur die ook heeft, welk geslacht of geaardheid. Een rank aan de Ware Wijnstok gelooft niet in wij-goed-zij-slecht, maar heeft oog voor wat goed is en wat kwalijk is. Die aanvoelt wanneer de menselijkheid in gevaar is, die sensitief is voor kwalijke tendenzen, die er altijd weer zijn. Die niet als een havik leeft, maar als een duif die onze wereld wil omvleugelen met de zachte, tere warmte van Gods vrede, die alle verstand te boven gaat.

Amen